

La Guerra Civil de 1936 des d'un punt de vista conservador: la família Bou de l'Espluga de Francolí

Gener Gonzalvo i Bou

La Guerra Civil de 1936 des d'un punt de vista conservador: la família Bou de l'Espluga de Francolí

Gener **Gonzalvo i Bou**
 genergonzalvo@terra.es
 Arxiu Històric de Tarragona

Resum: Comentari d'un dietari de Ramon Bou i Magrans, avi de l'autor, botiguer i propietari de l'Espluga de Francolí, sobre la repressió soferta per part del comitè antifeixista de la mateixa vila.

Paraules clau: Guerra Civil, repressió política, L'Espluga de Francolí.

Keywords: Civil War, Political repression, L'Espluga de Francolí

Em sembla lloable, absolutament just i que honora un país democràtic que en els darrers anys hagin aparegut gran quantitat de llibres i publicacions referits al bàndol vençut, és a dir, la Catalunya republicana, amb un munt de projectes totalment escapçats. S'han fet nombrosos actes d'homenatges, als supervivents, fins i tot de l'infern de Mauthausen. Detencions, exili, maltractaments, els camps de refugiats francesos, nombrosos anys de presó, simulacions de judicis, i molts ajusticiats. A l'Arxiu Històric de Tarragona hem comptabilitzat, durant els primers mesos de la postguerra, que s'afusellaven unes trenta víctimes per dia, xifra esgarrifosa per una demarcació com la de Tarragona el 1939.

Per copsar les penúries per escapar a l'exili res millor que la lectura, amb tota la seva cruesa, del testimoni del millor historiador de la ciutat de Tarragona, Antoni Rovira i Virgili.¹

Aquests homenatges, a tall de desgreuges, potser han arribat una mica tard, quan molts dels supervivents ja són morts. Però és cert que fer-ho abans comportava un perill real per al país, amb l'exèrcit espanyol reaccionari i extraordinàriament sensible.

Dit això, volem presentar aquí la visió i les vivències de la Guerra de 1936 en un manuscrit de la nostra família Bou, de l'Espluga de Francolí. El volum, que consta de 247 pàgines en quart, té tres parts ben diferenciades.

La primera és escrita per l'home de lletres, i profundament catalanista, que fou un dels grans impulsors del teatre en català a l'Espluga. A partir de la pàgina 98 comença a redactar la crònica el seu fill, Ramon Bou i Magrans, una part de la qual és la que ens interessa en aquest article.² Finalment, la

¹Antoni ROVIRA VIRGILI. *Els darrers dies de la Catalunya republicana*, París, 1943.

² La narració dels fets de la Guerra per part de Ramon Bou i Magrans acaba a la pàgina 120.

Ramon Bou i Magrans (Arxiu família Bou)

tercera i última part de la crònica fa referència a la història de la nostra família i a una biografia del monjo P. Jordi Bou i Simó.

De fet, la nostra família no es destacà mai políticament. Això no vol dir que l'avi no llegís diàriament *La Vanguardia*, i també fos un aferrissat seguidor del Barça. Li encantava tocar el piano, tot encetant una passió que continuarien molts altres membres de la família: la música. Hi hagueren, però, diversos factors determinants —i forçosament conservadors— que feren d'en Ramon Bou un dels blancs de les esquerres espluguines. En primer lloc, cal dir que tota la família era profundament catòlica. Tenien una botiga de pesca

*Església nova de
l'Es-pluga de Francolí*

salada i cansaladeria, un hort i dues finques, encara que de no gaire extensió, que els possibilitaren viure sense gaires dificultats econòmiques. El fet de tenir diverses propietats, cosa que avui dia no sorprendria, en aquella època, d'una tremenda misèria (tal com m'ho relatava la meua mare, Maria Bou, que aleshores tenia disset anys), no era el més habitual, sobretot si ho comparem amb molts altres espluguins, que podien considerar un luxe tenir un piano o estudiar música. Per tant, el fet de ser propietaris constituí un altre factor a tenir en compte de cara a entendre les posteriors persecucions.

Segons sembla, la notícia de la revolta militar arribà al poble el 20 de juliol. Immediatament, les forces d'esquerra tallaren els telèfons, tancaren l'església i entraren a l'ajuntament, on destituïren l'alcalde i els regidors, i es feren amb el poder local. Tot seguit començaren les detencions dels homes considerats reaccionaris. Ramon Bou fou detingut, a la seva casa del carrer

*Mn. Ramon Muntanyola i l'abat de Montserrat Aureli M. Escarré
(Arxiu família Bou)*

de l'Hospital, i hagué de passar enmig de dues fileres de milicians armats. Cal consignar que en aquest cèntric carrer de l'Hospital es concentraven la majoria de comerços, menestrals i botiguers, més o menys potents, i la majoria catòlics. Foren, doncs, els primers represaliats pel front d'esquerres. Tots foren escorcollats i tancats a les presons municipals; l'avi esmentava el Partisan, el Muntanyola i l'Agustinet. Al cap de dues hores, però, els alliberaren. La detenció definitiva es produí el dia 24 al matí, amb gran desesperació de tota la família, doncs el nombre de milicians armats era superior. Tanmateix, Ramon Bou es trobava força malament, i a la una de la nit el conduïren novament a casa. Aquell mateix dia fou assassinat el rector de la vila, Mn. Francesc

Saladrigues, en un indret del bosc de la Mata, passat Poblet. Pel que sembla, el seu cos fou cremat.³

En el decurs de les següents setmanes foren cremats i destruïts tots els retaules i l'orgue de la parròquia de Sant Miquel, temple que, posteriorment, fou emprat com a mercat. El comitè de milícies antifeixistes s'instal·là a l'antiga rectoria, a tocar de l'antiga església, i el gran convent o seminari dels pares paüls fou reconvertit en escola de minyons. Mentrestant, el nostre protagonista, que s'havia deixat barba, gairebé diàriament rebia la visita del metge i d'un milicià, però, com s'entreveu en el relat, era un acte gairebé protocol·lari, que després li salvà la vida.

Malauradament, les forces revolucionàries més incontrolades començaren els assassinats d'espluguins en dues tongades. Els tràgics fets s'iniciaren el 17 d'agost, dia en què foren occits Josep M. Bernat, Joan Jornet, Cosme Guiu, Josep Martí, Josep M. Saragossa i Josep M. Josa. Tots eren socis de l'anomenat Centre Cultural, espai recreatiu de tendència catòlica. Sembla que els luctuosos fets ocorregueren prop de Vila-rodona, a l'Alt Camp. Durant les hores següents se sentiren al carrer de l'Hospital els planys de dolor de les vídues.

El 21 d'agost hi hagué la segona tongada d'assassinats de fills de l'Espluga: Sebastià Muntanyola (pare), Sebastià Muntanyola (fill) i Agustí Roig, en un punt de la carretera entre la Selva del Camp i Reus.⁴

Posteriorment, totes les propietats de la família, i les d'altres famílies espluguines considerades de dretes, foren requisades, principalment, per individus de la CNT-FAI. A l'emblemàtica i bella casa de cal Forçó s'hi instal·là la col·lectivitat; el convent de les Germanes Carmelites fou transformat en magatzem d'abastaments, i potser caldria esmentar també cal Partisan, on s'hi col·locà la seu de la CNT. A casa nostra, també se'ls manà presentar-se a les noves autoritats de la vila. Hi anà la filla gran, i li comunicaren que estaven obligats a fer un lliurament de cinc mil pessetes a l'ajuntament. A casa, la situació d'estretors començà sense remei.

A principis del mes de novembre s'aconsellà a Ramon Bou de fugir, ja que la seva vida perillava. L'avís vingué directament d'un membre del mateix

³ Àngel BERGADÀ ESCRIVÀ. *Martirologi de la Conca: la persecució religiosa a la Conca de Barberà durant la revolta 1936-39*. Montblanc, 1991 (2a ed.), p. 28 i 33. Aquest mateix prevere tingué cura de l'edició del llibre *Persecució i martiri a muntanya: dietari de Mn. Lluís Culleré, Farena 18-31 juliol 1936: des de les meves presons, 1936-1939*. Montblanc, 1996. Posteriorment Francesc Basco Gracià ha editat la monografia *Mártires del siglo xx: Arzobispado de Tarragona*. Barcelona, 2009.

⁴ Eufemià FORT COGUL. *Ramon Muntanyola, testimoni de reconciliació*. Barcelona, 1977. Per a una visió general us remetem a l'obra de Josep M. SOLÉ SABATÉ. *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona, 1989. I també a la de Josep MASSOT MUNTANER. *La persecució religiosa de 1936 a Catalunya: testimoniatges*. Barcelona, 1987.

ajuntament que feia els ulls grossos en el seu cas, com a persona que podia ser una víctima fàcil del comitè de milícies antifeixistes. El motiu l'hem trobat a l'arxiu familiar: Ramon Bou, a la seva botiga, fiava i deixava en deute a diverses persones que llavors formaven part de la cúpula de govern cenetista. Aquest membre, doncs, féu que Ramon Bou i Magrans salvés la vida. El dia 3 de novembre, cap al migdia, acompanyat de la seva filla gran, embolicat amb un tapaboques i una gorra fins als ulls, enfilà cap a la carretera de Montblanc.

Quan foren al pont de la Palanca, i abans d'arribar al molí d'en Poca, pujaren a l'automòbil d'un gran amic, el doctor Bosqué, metge de l'Espluga, que els conduí a la capital catalana, on els acollí un bon amic de la família en el seu domicili prop de la plaça del Pi. Era el Sr. Hernan Gausachs, que sovintejava estades a la vila. La filla retornà a casa i comunicà amb alegria l'èxit del viatge. A casa de Gausachs, Bou hi restà uns vuit mesos. Després es traslladà a casa del seu cosí Joan Magrans, on sojornà fins el 17 de desembre de 1937.

Quan Bou sortia al carrer, ho feia amb una aparatosa boina i bigoti. En força ocasions, trobava coneguts de l'Espluga, ocults com ell, i sovint tenia converses amb el superior dels paüls del poble, P. Lacorte. Per les cartes rebudes, sabia que a l'Espluga augmentaven les necessitats, la misèria i una tristor general.

Al cap d'un mes de la fugida, se n'assabentà el comitè municipal. Com que l'esposa, la Sra. Dolors Simó, natural de Cervià de les Garrigues, romania en un estat insofrible de desesperació, cridaven sovint la filla gran, Maria Bou, de disset anys, que sempre deia que no en sabien res, o que tal vegada havia fugit a casa d'un altre cosí, a la ciutat francesa de Marsella. Sovint, la Maria era objecte de comentaris poc honestos: «Que maca que estàs», etc., cosa que l'espantava força.

De manera temerària, Ramon Bou tornà a casa i hi romangué ben camuflat, fins que el 17 de març de 1938 se n'anà un altre cop cap a Barcelona. Anà a peu fins a Picamoixons, on es refugià a casa d'un altre familiar fins el 31 d'octubre. Un dia, caminant per Barcelona, topà amb dos individus del comitè, que l'empaitaren de seguida. Afortunadament Ramon Bou corregué més i es féu escàpol.

Mentrestant, a l'Espluga tothom abandonava les cases i fugien a les pallisses i masos, doncs el front de guerra ja arribava a Lleida. El fill Ramon, constret per la fam, robava pels horts del poble, i com que també era perseguit i fins i tot apedregat pels xiquets fills dels homes de l'esquerra, la seva mare, Dolors, decidí enviar-lo al seu poble, Cervià de les Garrigues.

Durant aquells dies, la cavalleria republicana saquejà la vila. També hi arribaren refugiats procedents de la resta de la Península. Per sort, a casa s'instal·laren uns set oficials del constituït exèrcit regular republicà. En veure la misèria de la família, els proporcionaren diverses llaunes de carn, procedents de la República Argentina, llet condensada, etc. En general, eren soldats respectuosos i d'un nivell cultural més que acceptable.

El dia 31 d'octubre, una altra vegada de manera temerària, Ramon Bou féu una escapada a l'Espluga.

El primer dia de l'any 1939 l'Espluga fou bombardejada per cinc avions de l'exèrcit. Hi hagué gairebé una desena de morts i 22 cases enderrocades. Tots els espluguins, esgarrifats, decidiren anar a les barraques i pallisses dels camps. Els Bou anaren a un refugi de les Comes. Allà hi havia unes 25 persones. Finalment les tropes franquistes entraren a l'Espluga, i almenys des del punt de vista bèl·lic s'acabaren els patiments. En tornar a casa, tot estava damunt davall. Naturalment, de seguida foren empresonats alguns dels membres de l'ajuntament, i se celebrà la primera missa a l'església vella. Ramon Bou estava molt content. Malauradament, al cap d'uns dies, el seu fill Ramon (el futur pare Jordi, monjo de Poblet) hagué de contemplar com unes dones del poble eren insultades i colpejades per guàrdies civils pel fet de parlar en català. Aquest esdeveniment l'inquietà força. De manera involuntària, havia pogut veure el que seria un fet implacable: la persecució de la llengua catalana i l'intent franquista d'etnocidi cultural contra Catalunya. Un cop més, però, la història del nostre poble ha demostrat la inherent capacitat de resistència.⁵

Al començament d'aquest breu article, ja hem comentat les penalitats i repressions que patiren els derrotats republicans. Aquestes són les inevitables i cruentes lleis de les guerres, que en la de 1936-1939 foren particularment esgarrifoses, més encara tractant-se d'una guerra entre germans.

⁵ Josep M. RECASENS LLORT. *La repressió franquista a la Conca de Barberà*. Montblanc, 2000.

Dades del treball

Rebuda: febrer 2010

Supervisió: Manel Güell, director de la revista electrònica d'història militar catalana A Carn!

Acceptació: març 2010